

Igerikariaren indarraz

Marx I love you, will U marry me diote letra urdin eta gorri handiek pankarta zuriaren gainean. Txolarreak baino ohikoagoa zaigun plastiko pintatua erabiltzen du Juan Perez Agirregoikoak bere lanean uztartzen diren elementuak soiltasun zuzenez elkartzeko: filosofia, ideologia, kapitalismoa, gizarte protestak eta espektakulua. Euskal arte ekoizpenaren laburpena ere badirudi hitz zerrendatzeak.

Artiumen izan da erakusgai Perez Agirregoikoaren lana, Liliana Porterren mostrarekin batera. Halako bisiton ostean senti dezake batek gure inguruko artista eta instituzioen potentziala. Organismo Bizidunen Agentziarekin ireki zigan urtea Tabakalerak; Artiumek aipatutako bi erakusketekin udaberria loratu; udazkena epeldu digu Anni Albersen mostrak Guggenheimen, eta, urtea kontziente eta borrokalaria buka dezagun, indarrez itxi Azkuna Zentroan Margaret Harrisonek.

Lehen begiradan, badirudi osasun ona dela nagusi; hurbi-lagotik begiratzea besterik ez dago ahultasunak nabaritzen hasteko. Aipatutakoen artean, urteak daramatza Artiumek krisiari aurre egiteko kemenetan, eta halako erakusketen ordaina bilduma aberastu ezin izatean datza. Tabakalerak setatsu eta irmo babestu behar du sorkuntza esperimentalak ekonomiaren motortzat ikusten diren industria kulturalen aurrean, aniztasunari alergiaz dion gure eredu kultural honetan. Ez aipatutakoak ere baditugu: Koldo Mitxelenaen programa interesgarria difuminatuz joan da, Rekalde Aretoarekin gertatu zen moduan. Bertako artista gazteentzako, euren lana ikusaraziz aritzen diren BilboArte edo Basauriko Arizdorrea itzaletan geratzen dira, artista espezializatuentzako

ghetto modura aurkeztuak eta instituzio aberats eta erraldoien argi-esferetatik (Guggenheim, San Telmo eta Azkuna Zentroa, oinarrian) erbesteratuak.

Ez da arte sorkuntza, ezta kritika- edo komisariotza-gogeta ere, falta zaiguna. Baina itsasoan igeri dabilta horiek, olatuen kontra; eta kultur politikek, ilabe bat eskaini beharrean, adabakiz beteriko flotagailu puzgarria da eskaintzen dieten bakarra.

Biharamuna

Gogorra izaten da biharamuna. Batez ere, jaiaren poztasunean gaua amaitu eta hurrengo egun bat etorriko dela ahaztu zaigunean; *club* hipster berri horretan bukatu eta gasik gabeko garagardoak xanpain botilen preziotan kobratzen hasi zaizkigunean; bueltako bidean diru-zorroa galdu zaigula ohartu eta txartela desaktibatzeke egunsentira arte telefonotik zintzilik egon garenean, 902 batera deituz, gainera.

Gogorra izaten ari da DSS2016 kultur hiriburutzaren biharamuna ere. Gogorra, azken lau zapabost urteetan euren denbora, ahalmen eta prestakuntza guztia gertakizun handiari eskaini eta gero, zombien moduan instituzioz instituzio lan bila dabilzan kulturaren profesionalentzat. Gogorra, baita ere, urte hori salbuespenekoa izan dela onartu eta euren aurrekontuak erdira ekarrita ikusten dituzten kultur instituzioentzat. Gogorra, noski, egileentzat, besarkatu ezin beste erresidentzia, proiektu eta aukera izatetik, ezere truke eta etorkizun hurbileko erakusketaren ametsik gabe lanean egotera pasa direlako.

DSS2016ren hasierako proiektua aurkeztu zenean, jarraitutasuna eta jasangarritasuna ziren helburu nagusietakoak. Artistentzako estruktura eta plataforma berri eta iraunkorrak sortzea, 2016a gaitutako zutenak; eta kulturarentzako publiko berriak sortzea, esparru hori turismoaren edo ostalari-tzaren sustatzaile izatetik, balio propioak zituen aberastasuna bilakatzera eramanez.

Horregatik izan da gogorragoa biharamuna. Kultur instituzioetan ez da publiko jarioaren igoera nabarmenik izan, eskolek ez dituzte arte eta sorkuntzarekin lotutako irakasgai gehiago, 2016an sortzen saiatu ziren hainbat lankidetzak (Donostiako Museoen Sarea, esate baterako) ezin izan dira mantendu. Ez da kultura arloko lan berririk sortu; kontrakoa, DSS2016rekin lotuak zeudenak desagertu dira. Eta gehien larritu behar gaituena, erabilitako jakintza eta lan guztiak ez du politikariengan inolako aztarnarik utzi: oraindik ez dira kulturaren arloetako espezializazio eta profesionalizazioaren beharraz ohartzen, eta behin eta berriz gutxiesten dituzte esparru horietako adituen iritziak.

Horren azken ereduak Koldo Mitxelena Kulturunean ikus dezakegu. Urte askotako lanaren ostean, hamabi hilabeteren epean jubilatuta dira Frantxis Lopez eta Ana Salaberria, bakoitzak eraikineko areto bateko arduradun. Oraingoz ez da euren ordezkorik izendatu, baina erakusketen programak martxan jarraitzen du. Zein ari da programatzen? Zein ari da kalitatean eta interesean oinarritutako erabakiak hartzen? Bada, arduradun politikoak; hots, Jardunbide Egokien edozein eskuliburutan gorritz eta debeku seinale batez agertzen den egoera dugu geurean. Eta DSS2016k, hori ekiditera eraman beharrean, egoera hori bultzatzera eta zalaparta publikorik gabe onartzera eraman badu, jaia eskuetatik joan zitzaigun guztiz.

Ikusi eta ikasi

La manada autoizendatutako taldeak gauzatutako (ustezko) bortxaketaren harira, hainbat izan dira sare sozialetan banatu diren irudiak eta iritziak. Horien artean, bereziki beharrezkoa iruditu zitzaidan María Acaso arte hezitzaileak egindako ekarpena. Bere webguneko post baten irudi nagusia Dolce & Gabbanaren iragarki bati dagokio: horretan, lau gazte eder, lasai eta erdi biluziak emakume gazte, eder, pasibo eta arropa gutxiko baten inguru eta gainean agertzen

dira. Antzeztutako eszena dela jakingo ez bagenu, aise identifikatuko genukeen talde-bortxaketa konposizioan, baina publizitate kapitalistaren *glamour*-ak itsutzen gaitu; naturalizaten dugu bortizkeria, eder planta badu. *La manada*-ren ekintzak eta gero, harrigarria zaigu aurretik halako irudiak normaltasunez hartu direla onartzea.

María Acasok zuzenean lotzen ditu irudia, gertakizuna eta arte hezkuntza. Nola liteke, irudiz inguratua hazten den gizarte batean, irudiaren inguruko hezkuntzarik ez egotea? Ideien eta balioen transmisioa, egun, inoiz baino gehiago egiten da irudiaren bitartez, eta hala ere ez gara ari garatzen irudi horiek aztertu, arakatu eta ikuspegi kritikoz ulertzeko inolako ahalmenik. Kontrakoa, gero eta gehiago gara irudi horien gatibu, eta horren erakusle da hainbat iragarritako konposizio bortitz eta gogorren aurreko gizartearen axolagabekeria.

Baina hezkuntza sistemak nahiago du PISA txosteneko matematiketan hoberenak izatea, enpresetako irabaziak zenbatu ahal izateko, enpresa horiek ekoizten dituzten irudiak irakurri eta sortzen ikastea baino. Nahiago du bizitzaren aurrean arrazoimen soilaz hornituta kokatzea gizabanakoa, inteligentzia mota desberdinak (emozionala, fisikoa, ikusizkoa) garatzen laguntzea baino. Gizarte analfabetoaz hitz egiten bagenuen lehen, gizarte anikonikoaz hitz egin behar-ko genuke orain; eta idazten ez jakiteagatik manipulatzeko errazak ziren koitadu horien antzera, gu ere artaldea gara pantailen aurrean.

Hori ekiditeko lanik bikainena, egun, arte zentroei lotutako hezkuntza proposamenetatik gauzatzen ari da. Tabakalerako taldea, Artiumeko langileak, erreferentzia dira zentzu horretan. Isiltasunean, ikusgarritasun urriz eta zentro askotan prekaritate osoan (gogoan ditugu Bilboko Arte Ederretako hezkuntzako langileen grebak, eta Guggenheimeko enkaleratzea), jarraiki ari dira kolektibo desberdinekin lanean, irudiaren eta diskurtsoaren gaineko galderak planteatuz eta pentsatzeko aukerak eskainiz. Artearen eta ikusleen arteko

harremana zainduz. Horiek dira arte sistema espektakular honetan liluren lorategia, altxor ezkutua.

Memoriarik gabeko beste urte bat

Ez da aurtengoa lehen aldia, baina 2017an emakumezkoak izan dira Gure Artea saria jaso duten guztiak. Argi eta zuzen heldu zion gaiari *El Diario Vasco*-k, 'Las mujeres se llevan los premios Gure Artea' goiburukoa hautatzean; beste generoarekin pentsaezina litekeen izenburua, alegia. Antzeko hurbilketa izan zuten komunikabideek Garbiñe Ortega Iruñako Punto de Vista zinema festibalaren eta Vanesa Fernandez Zinebi bilbotarraren zuzendari izendatu zituztenean.

Eskizofreniak jota bizi dira komunikabide gehienak emakume sortzaileei dagokienean: berdintasunera iritsi garelaz azpimarratzen saiatzen dira, emakume horien lorpenak salbuespentzat hartzen dituzten aldi berean. Gizonezkoen aitorpenak naturalizatuak daudenez, memoria kolektibotik aise ezabatzen dira, ez baitute berezitasunaren marka. Emakumezkoenak direnean, aldiz, horrenbeste azpimarratzen da generoa, ezen berdintasunaren ilusioa biderkatzen den; eta badirudi gu garelaz sariak jaso, erakusketak ireki eta liburuak idazten ditugun bakarrak. Guztiz itxuragabetutako irudi publiko horren aurrean, ez da harritzekoa, beraz, instituzioen pribatutasunean eta batzordeen intimitatean, emakume artisten ikusgarritasuna lobby ezkutuekin lotzen duenik egotea, 'gehiegizko' saritze eta erakustea, berdintasunerako bidetzat beharrean, inposiziotzat aurkezten duena.

Bakoitzaren esperientzia subjektiboetan oinarritutako iritzi zalapartariak nagusi diren honetan, zuhurtziaz argitaratu dira Eusko Jaurlaritzaren aginduz Kulturaren Behatokiak jasotako emakume sortzaile eta instituzioen harremanen inguruko datuak, eta horiek interpretatzen neuk idatzitako artikulua. Instituzioei galdeketa eginez zein erakusketen eta sarien historia aztertuz jaso dira batez ere 2013 eta 2016 arteko datuok.

Horien arabera, emakume artistek kristalezko sabai lazgarria pairatzen dute, are gogorragoa eta apurtezinagoa izan dena urteetan atzera egin bezain laster. Hogei urte daramatzate emakumeek Arte Ederretako Fakultateko lizentziatuen %65 inguru izaten; azken bi edo hiru urteetan soilik lortu dute artista gazteentzako lehiaketetan kopuru hori erdiestea. Oso urruti daude, ordea, maila altuagoko sarietan halako presentzia lortzetik, hala nola museoetako erakusketa garrantzitsu eta bildumetan modu berean ordezkatuak izatetik. Gure Artea bera hartuta, ez da oso atzera jo behar sarien hiru laurdenak gizonezkoei banatu zaizkien emanaldiak topatzeko. Eta ez urte salbuespeneko batean, urtez urte baizik.

Egoera jarraitu horrek hainbat ondorio izan ditu, esaterako, emakume sortzaileen belaunaldi osoak galdu ditugula. Baziren emakume artistak 60ko, 70eko eta 80ko hamarkadetan; baina euren lana ez dago gure bildumetan, ez zaizkie heldutasuneko erakusketak sekula iritsi, ez zai Haizea Barcenilla zkie katalogo arrazoituak dedikatu. Memoriaz etengabe aritzen den lurralde honetan, ez da iritzirik behar, datuak besterik ez, emakume artisten memoria alzheimerrek oso jota dagoela ulertzeko. Eta halako datuei instituziotik eman zaien oihartzun txikia ikusterakoan, argi dago 2017a ez dela memoriaren urtea izan, eta bide berdinetik datorkigula 2018a. 🍷